

Livets höst i vakuumförpackning

- Att leva utan uppehållstillstånd
som äldre i Sverige

Examensarbete
Zandra Erikshed
Ljungskile Folkhögskola
2010



35 014* människor lever i Sverige i väntan på asyl. Men mörkertalet är stort. Utöver de asylsökande lever många, troligtvis tiotusentals, människor här illegalt. De gömda, så kallade papperslösa.

Utan uppehållstillstånd framlever de sina liv på vindar, i trånga rum, bakom neddragna persienner. Utanför systemet, borträknade från vården och hänvisade till svartjobb. På ren överlevnadsinstinkt, av rädsla för att återvända och med en oviss framtid. Många av dem är äldre och dessutom ofta kvinnor, kroniskt sjuka och traumatiserade. *De mest utsatta av de utsatta.*

Möt **Bajra**, som varje dag väntar på beskedet som hotar att hon ska skickas tillbaka till ett land där hennes nationalitet

har gjort henne till en fiende.

Möt **Eva**, som i sin iver att hjälpa, passerade gränsen mellan det professionella och det privata.

Möt **Anne**, som slåss på barrikaderna för att papperslösa ska få vård.

Möt **Ali**, som flydde från Iran och efter sex år av oro fick stanna i Sverige.

Möt **Birgitta** som tagit tusentals asylbeslut utifrån de lagar som **de** har bestämt.

* Människor inskrivna som asylsökande hos Migrationsverket den 1 mars 2010.

Ingenting i posten i dag heller. Bajra Ugljanins 64-åriga hjärta som började slå snabbare när hon hörde dunsen i hallen, saktar ner och återgår till normal pacemakertakt igen.

Varje dag sedan i höstas har hon letat efter brevet med Migrationsverkets logga, bland högen av reklam och post till de elva andra asylsökanden som också har sin adress hos Eva Clarängen. Vilken dag som helst nu kan det komma. Avslaget eller bifallet på hennes och hennes son Schkelzen Hamzas fjärde asylansökan.

Men inget i dag heller.

Bajra suckar, tar högen i famnen och på väg till vardagsrummet tittar hon in i sovrummet. Schkelzen sover, som han alltid gör ända till lunch efter att ha gått upp klockan tre och jobbat i ett par timmar. Hon står i dörröppningen och ser på den tjocka, svarta hästsvansen som sticker fram under den grå filten. *Netchko*. Nu är det bara de två.

Fem barn har hon fött. Tre har asyl i Tyskland. Dem har hon inte sett sedan 1999. Det andra barnet hon födde dog, 3,5 månader gammal, med kroppen täckt av blåmärken.

Mannen, kosovoalbanen som hon förälskade sig i som ung och vacker serb, är också död. Han förändrade hennes framtid och status för alltid

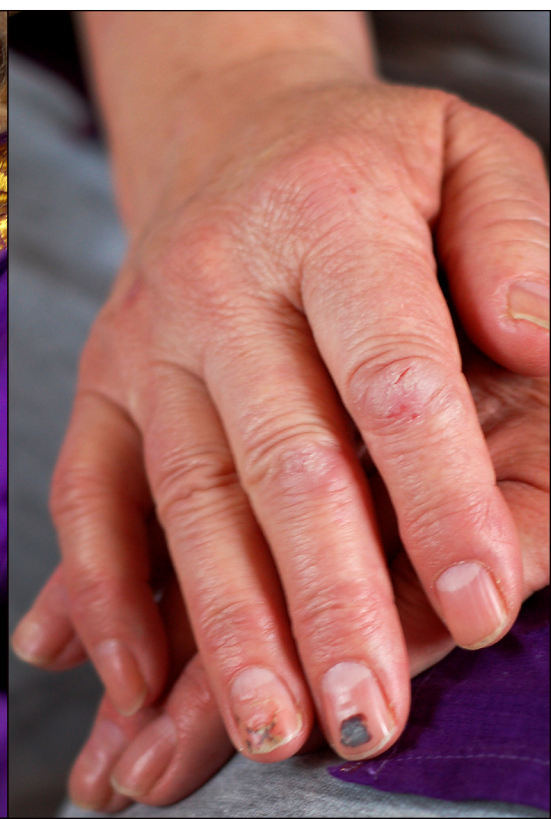
när han förde henne över gränsen till sitt Kosovo. I det kristna Serbien var hon i minoritet genom att vara muslim. I Kosovo blev hon minoritet genom att vara serb. En fiende i kriget som skulle komma, där det bara var nationaliteten som bestämde ens identitet.

Det sägs att han dog 1999 i sviterna av några brutna revben som han fick efter att ha blivit misshandlad av serbiska styrkor som fördrev hundratusentals albaner från Kosovo. Det gjorde Bajra varken från eller till. De skildes långt innan det, efter att han i flera år dagligen hade misshandlat henne framför barnen och slösat bort deras pengar på spel, kvinnor och sprit. Slutligen skildes de och han kastade ut henne och barnen.

Med inte så mycket som en servett från det tidigare hemmet började hon om från början. Utan mannen med knytnäven i luften, stihkande av sprit och andra kvinnors parfym. Bajra byggde upp ett nytt hem. En aldeles egen lägenhet i staden Djakovica, i det som i dag är västra Kosovo.

De vita väggarna pryddes av foton på barnen, idolen Elvis och den obligatoriska bilden av Tito. Var tredje månad målade hon om väggarna. Det var viktigt att hemmet luktade fräscht. Bajra tyckte att lägenheten var lika fin som i *Dynastin*, tv-serien hon brukade titta på. Den var hennes mecka.

Det var tidigt nittiotal och kriget drog





Anne Sjögren

närmare. Schkelzen, då 17 år, fick en kallelse till den jugoslaviska armén. Med en serbisk mamma och en kosovoalbansk pappa ville han inte slåss på någon av sidorna. De överklagade, skyllde på att han var tvungen att fortsätta gå i skolan. Tre månader senare, i 1992, var det fullt krig i Kroatien och en ny kallelse kom. Schkelzen flydde till Tyskland, där hans syskon redan befann sig. Bajra stannade kvar medan oroligheterna på Balkan trappades upp. Område efter område omkring henne sattes i brand och kom närmare.

1998 flydde även hon och lämnade sitt liv, sina vänner, lägenheten och arbetet där hon hade jobbat i 35 år, till monstret, kriget.

Bajra lägger posten på köksbordet, sätter sig i soffan och tar upp sin det senapsgula garnet. På bottenplan i det åtta våningar höga huset spelar de jämnåriga svenskarna bingo och dricker kaffe med dopp. På sjätte våningen formas det ännu en dag av ovisshet, virkas det ännu en själ av Bajras svullna fingrar.

Varje morgon väntar 80 nya mail och en konstant ringande telefon på Anne Sjögren, samordnare för Rosengrenska Stiftelsen. Frågor från journalister. Inbjudningar till föredrag över hela landet. Brevväxling med ministrar. Det hon kämpar för är

”Hur ska de äldre finansiera sin vård? Vem vill anlita en halt och lytt 70-åring till ett svartjobb?”

– Anne Sjögren

kontroversiellt.

– Det är för jävla sjukt att det inte finns sjukvård för alla i Sverige, säger Anne och knycker bestämt på nacken så att det midjelånga håret flyger.

Hon svär mer och har hårdare nypor än vad man förväntar sig av en tjänstledig skolsköterska. Men så tampas hon också dagligen med politiker och orättvisor. Så länge inte alla kan gå till den vanliga sjukvården utan att vara rädda tänker Anne finnas på plats.

– Det är klart att det ska bli skönt att få vara en vanlig jävla mormor och skolsköterska. Men just nu är det barrikaderna som gäller.

Om du lever som gömd i Sverige och därmed står utanför det svenska skattesystemet, har du enligt svensk lag endast rätt till akut vård och tandvård. Du riskerar att du blir angiven av vårdpersonalen och du får betala fullpris själv. Ett besök på vårdcentralen för halsont kostar ca 2 000 kronor. En förlösning utan komplikationer 20-30 000 kronor.

Som asylsökande har du något vidgade möjligheter, men även där har du endast rätt till ”vård som inte kan anstå”. Du betalar 50 kronor och Migrationsverket står för mellanskillnaden.

En vuxen asylsökande i eget boende får 71 kronor per dag. Det ska räcka till mat, kläder, telefon, hygien, dagstidning och fritidsaktiviteter. En papperslös person får däremot inga

bidrag och tvingas till svartjobb för att försörja sig, ofta med låg lön och dåliga arbetsvillkor.

För den som saknar uppehållstillstånd finns det med andra ord inga marginaler för att bli sjuk. Som äldre blir detta ett extra stort problem.

– Äldre människor utan uppehållstillstånd har ofta fler krämpor. Om inte annat så har de dåliga tänder och har ofta varit med om svåra saker. Hur ska de kunna finansiera sin vård? Vem vill anlita en halt och lytt 70-åring till ett svartjobb? säger Anne Sjögren.

Då många äldre inte har lika många naturliga sociala mötesplatser blir det svårare att lära sig språket och att få ett socialt nätverk. Och man är rättslös.

– Ditt guld är ofta den enda socialförsäkring du har. Det är lätt att bli avlurad det i en sådan utsatt situation och det är så hjärtlöst! Anne Sjögren rullar på r:en och drämmer näven i bordet.

– Jag blir så förbannad!

Tillsammans med barnläkaren Henry Ascher och läraren Unni Brandeby grundade hon Rosengrenska Stiftelsen 1998. I tio år jobbade hon ideellt, vid sidan av arbetet som skolsköterska, innan Röda Korset anställde henne för att göra samma arbete på heltid.

Rosengrenska är ett nätverk, utan politisk eller religiös koppling, som ger vård till gömda flyktingar. Möjlighet att få hjälp av advokater och psykologer finns också. Målet med nätverket är att avskaffa sig själva, genom att se till att även människor utan uppehållstillstånd omfattas av den allmänna sjukvårdsförsäkringen.

Anne och en kvinna till är de enda anställda, hundratals jobbar ideellt. De flesta medicinerna på Rosengrenska är donerade, ibland från dödsbon, från p-piller till panodil. Kriteriet för att ta emot medicin är att förseglingen är obruten. Någon egen mottagning finns av naturliga skäl inte. Rosengrenska är en ”officiell hemlighet”.

– Det finns inget hållbart argument för att inte ge vård till alla. Det kolliderar med såväl medicinsk etik och mänskliga rättigheter som folkhälsotanken och det humanitära synsättet. En människa är en människa.

Anne menar att den snäva vårdomfattningen skapar problem i längden.

– Om beslutsfattarna inte bryr sig om att de som individer ska må bra så kan de väl ändå tänka längre. För dessa människor ingen vård nu så blir de ännu sjukare och kommer att kosta mer. Och smittorisen blir större för oss ”goda svenskar”.

Särbehandlingen av papperslösa har fått FN:s rapportör för rätten till hälsa, Paul Hunt, att kritisera Sverige. Han menar att det utgör en diskriminering enligt internationella mänskliga rättighetslagar och skrev i sin rapport Mission to Sweden 2006: ”Asylsökande och papperslösa personer är bland de mest utsatta grupperna i Sverige. De är just den grupp av utsatta som internationell lagstiftning om mänskliga rättigheter är till för att skydda.”

Migrationsminister Tobias Billström (m) uttalade sig i frågan 2007 i en interpellationsdebatt: ”Den fråga vi måste ställa oss är:

>> Asylsökande

>> Du har endast rätt till akut vård och ”vård som inte kan anstå”. Vården subventioneras.

>> Du kan få ett boende ordnat, men då måste du flytta till den ort där Migrationsverket kan erbjuda plats.

>> Om du uppfyller vissa kriterier kan du få en dagsersättning samt möjlighet att kunna arbeta.

>> Dagsersättningen för vuxna ensamstående som bor på en anläggning med fri mat är 24 kr. För vuxen ensamstående i eget hushåll är den 71 kronor.

>> Papperslösa

>> Människor som befinner sig i Sverige utan tillstånd benämns som papperslösa eller gömda.

>> Begreppet gäller dem som har fått avslag på tidigare asylansökan men som ändå stannar i Sverige, samt dem som aldrig har sökt asyl.

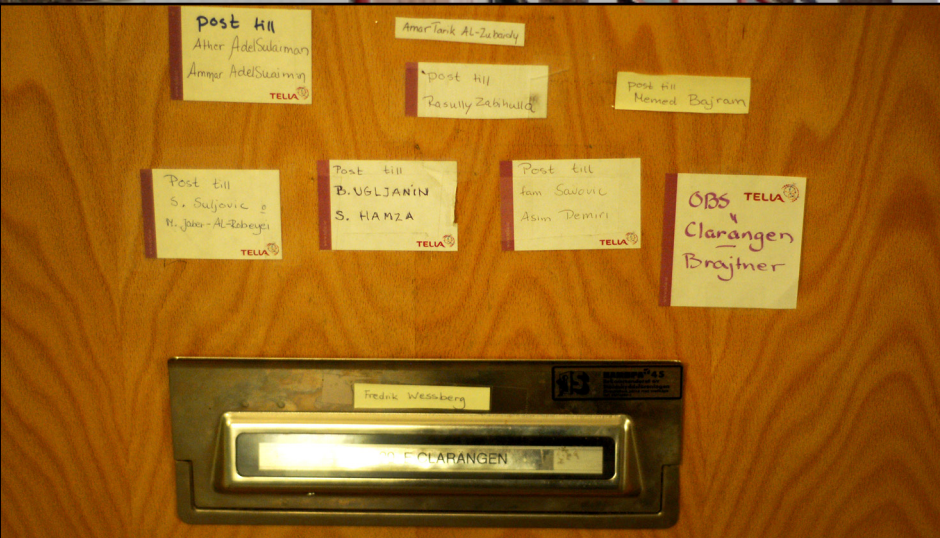
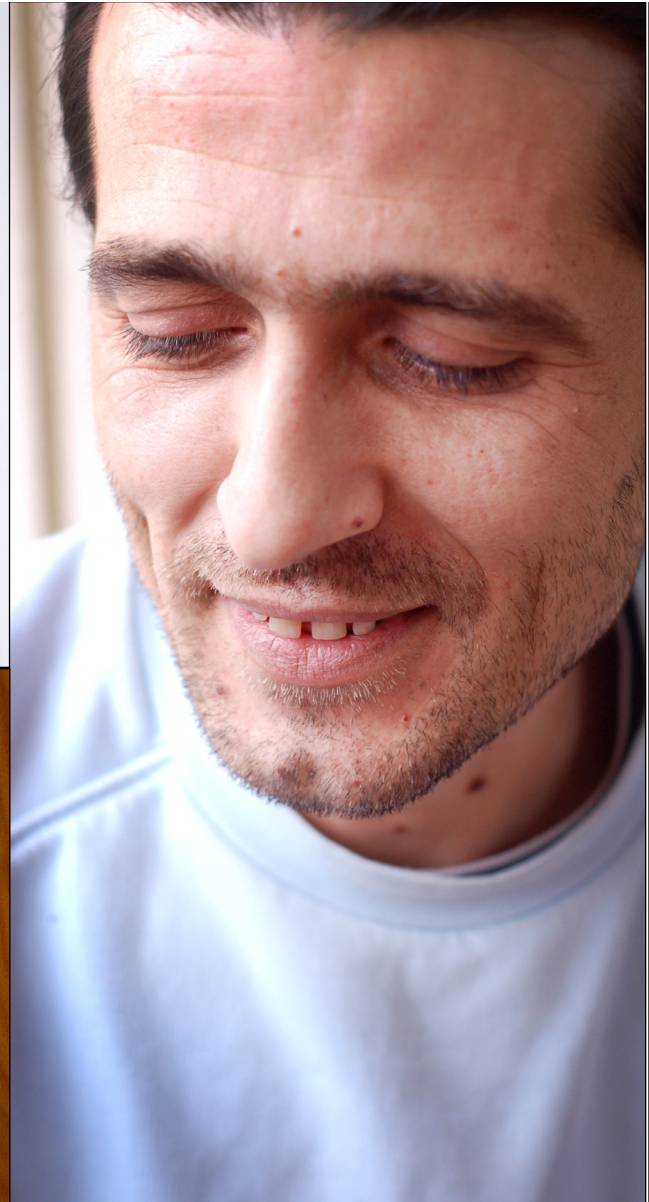
>> Du har enbart rätt till akut vård och måste betala för den själv. Ett besök på en vårdcentral kostar 2 000 kr.

>> Det är inte olagligt att ge papperslösa vård som inte akut, men det finns heller ingen skyldighet att göra det.

>> 44 % av de papperslösa i Sverige undviker att söka vård i rädsla för att bli angivna eller diskriminerade. Det är dubbelt så många som bland papperslösa i övriga Europa.*

>> Trångboddheten bland Europas papperslösa är störst i Sverige.*

– Svartjobb är den enda möjligheten till inkomst.



om alla personer som uppehåller sig i vårt land skulle ha rätt, och dessutom en ovillkorlig rätt, till fullständig vård, vad skulle det kunna bidra till att sända ut för signaler?”

Samma år gick 27 organisationer och förbund ihop i det gemensamma ställningstagandet ”Rätt till vård-initiativet” för att öka trycket på politikerna att vidga lagen så att vård ges efter behov och inte efter vilka papper eller pengar man har.

Påtryckningarna har hjälpt.

Med Sahlgrenska Universitetssjukhuset i Göteborg som föregångare har flera av landstingen och sjukhusen i Sverige tagit lokala beslut om att alltid ge akut vård, även i fall där det är oklart om personen har uppehållstillstånd eller möjlighet att betala direkt. Utan att ringa polisen. Dock får landstingen endast ersättning från staten för den vård som är reglerad i lag.

I januari 2010 beslutade slutligen socialminister Göran Hägglund (kd) att göra en utredning om rätten till sjukvård för asylsökande,

gömnda och papperslösa.

– Göran Hägglund lovade redan 2008 att tillsätta en utredning, men ingenting hände. I december 2009 överlämnade vi (Rätt till vård-initiativet) till slut ett förslag till grund för en utredning. Direktivet som han offentliggjorde i januari är en nästintill ordagrann kopia av vad vi hade skrivit. Kanske blir det också vi som får utse en utredare, säger Anne Sjögren allvarligt, men inte utan ironi.

Senast 31 maj 2011 ska utredningen lämna förslag på hur en utvidgad skyldighet för landstingen att erbjuda subventionerad hälso- och sjukvård för de berörda grupperna ska utformas.

Birgitta Elfström har tagit tusentals beslut i asylärenden. I 16 år jobbade hon på Migrationsverket. Många av människorna minns hon, och de minns henne. Senast härom veckan sprang hon på en man som hon för flera år sedan gav bifall till.



– Det mesta jag har gjort kan jag stå för. Jag skulle aldrig ta ett beslut som jag ansåg var fel eller om jag inte hade tillräcklig kunskap.

I dag hjälper hon privat och ideellt till med juridiskt stöd till människor som har fått "ett rättsvidrigt beslut". Hon ömmar framförallt för statslösa och minoritetsgrupper från Mellanöstern, där hon har bott och jobbat i många år.

>> Vilka är "de äldre"?

>> Erfarenheter av krig, trauman, många barn, annan sjukvård och tungt fysiskt arbete gör att många av dem som är eller försöker att bli "nysvenskar" åldras snabbare och dör tidigare än den genomsnittlige svensken, som dör av svagt hjärta vid 81 års ålder.

>> I Afghanistan, Somalia och Irak, som är de länder flest asylsökande kommer ifrån, ligger medellivslängden på 44, respektive 49 och 70 år.

>> Av de 24 194 som ansökte om asyl i fjol räknade Migrationsverket 342 som äldre, över 64 år. Om man ser till åldrande efter fysisk och psykisk skörhet inbegrips långt fler. Anne Sjögren drar gränsen vid 55 år.

Birgitta menar att vad Sverige behöver inte är en generösare lag, utan en mer human tolkning av lagen.

– Genom den stränga asylpraxis som råder är det nästan omöjligt att få uppehållstillstånd. Migrationsverket squeeze till det så att ingen jäkel kommer igenom. Inga individuella skäl tycks räcka för ett positivt beslut.

Samtidigt som staten tar hem svenskar från Irak av säkerhetsskäl utvisar Migrationsverket asylsökande irakier som tillhör utsatta minoriteter.

– Migrationsverket sällar informationen. De mörkar fakta som talar för ett tillstånd och tolkar alltför ofta till de asylsökandes nackdel.

Men alla har inte fått felaktiga avvísingsbeslut, menar Birgitta Elfström.

– Jag har förståelse för att de gömmer sig, särskilt dem som har fått rättsvidriga beslut. Men för många är det bättre att de åker hem. De kommer aldrig att få stanna.

Det gäller vissa äldre utan uppehållstillstånd.

– Många av de äldre som kommer till Sverige gör



det för att de vill vara nära sina barn som har kommit hit. Tidigare kunde föräldrar få tillstånd för att komma, som en ”sista länk”. I dag är lagen hårdare, säger Birgitta och menar att det med svenska glasögon är svårt att förstå varför föräldrarna måste bo hos sina barn.

– En äldre man med libanesiskt medborgarskap behöver inte gömma sig i Sverige. Libanon har både pengar och skyddsnet. Varför sörjer inte barnen för att deras föräldrar får det bra i sitt hemland istället?

Andreas Ollinen, politiskt sakkunnig till migrationsminister Tobias Billström (m), har förtroende för att handläggarna på Migrationsverket tolkar lagen på rätt sätt.

– De har oerhört stora faktabaser om varje land och skulle inte ta ett avvisningsbeslut om de inte hade fog för det.

Han har ingen synpunkt på asylpraxis men menar att alliansen under sin mandatperiod har kommit långt med hanteringen av asylsökande. Bland annat genom den reform som genomfördes 2006 för att ge en mer rättssäker asylprövning. Överklagade avslag på asylansökningar tas nu upp i särskilda migrationsdomstolar istället för i Utlänningsnämnden.

– Reformen har fallit väl ut och asylprövningarna är mer rättssäkra i dag.

Andreas menar att fall med mycket medial uppmärksamhet hade lättare att få ett positivt beslut i det förra systemet, eftersom regeringen kunde ta ett vägledande beslut.

– Domstolarna är inte lika benägna att påverkas av trycket från löpsedlarna som politiker är.

Likt vid språkförbistringen i Babels torn hörs olika språk från vart och ett av de runda borden. Persiska, romani, ryska, polska, serbiska, spanska. I det som utgör väntrum för Rosengrenska stiftelsen sitter en före detta journalist från Kurdistan. Bredvid honom sitter en änka från Irak. En romsk kvinna i orange jacka letar efter en av volontärerna. Hon passerar en boliviansk familj och en ung afghansk kille som kommit direkt från svartjobbet som målare.

Bajra och Schkelzen har kommit hit regelbundet sedan de gömde sig första gången 2004. I dag är Bajra här för sina smärtande höfters skull.

– Ligga, inte bra. Sitta, inte bra. Promenera, inte bra, säger Bajra och skakar med bedrövad min på huvudet. På natten gråter hon av smärta.

En blond man kommer in rummet med en bunt blå lappar i handen. Han ser sig runt och viftar med lapparna i luften. Snabbt samlas människor runt honom.

– Vad heter du? Var kommer du ifrån? Har du uppehållstillstånd?

En man med grånande mustasch illustrerar ett papper med en signatur med händerna och säger något på arabiska.

– Har du fått ditt papper? Då får du gå till vårdcentralen.

Mannen skakar på huvudet, gestikulerar ivrigare och försöker få sin vän att tolka.

– Jasså, du menar att du inte har något papper? Okej. Var har du ont någonstans?

Mannen pekar på sin armbåge och gör en grimas av smärta.

Snart är det Bajras tur. Schkelzen är med som tolk.

Tanken är att man ska ringa i förväg så att Rosengrenska kan sätta in så många läkare som behövs, men ofta blir det mer av drop-in.

Schkelzen suckar irriterat när ett par går förbi med famnarna fulla av kartonger med barnmat.

– Jag blir galen när jag ser dem med uppehållstillstånd komma hit och snylta.

Han pekar på en annan man några bord bort. Mannens skinnjacka glänser i lysrörsljuset. Med benen brett isär, framåtlutad i ett till synes avslappnat samtal, sticker han ut. Då och då tittar han ut över människorna i rummet. Människor med böjda ryggar och blicken i bordet.

– Han erbjöd oss en tvårummare här i Bergsjön för 8000 kronor i månaden. Nu har han mage att komma till kyrkan och be om kaffe och hjälp.

Shkelzens röst är hård. Han vänder sig mot Bajra, de säger något sinsemellan med blickarna på mannen.

– Jag är inte direkt avundsjuk. Jag tycker mest att det är orättvist. De har ju redan allt. Lägenhet, jobb, uppehållstillstånd. Vad vill de nu? Bli miljonärer?

Efter någon timmes väntan kommer den blonde mannen in i rummet och ropar Bajras namn.

Bajra är trött. Hennes gyllene korks kruvar är ett vackert och lekfullt, nästan barnsligt, attribut till den 64-åriga kroppen som klagar som vore den tjugo år äldre. ”Utsliten”, säger läkarna på Rosengrenska. Mot smärtan i höfterna har hon fått Tiparol, ett morfinliknande medel. Läkarna tror att hon har ischias.

Bajra kan bara gå några meter i taget innan hon måste vila, andfådd

av det ansträngda hjärtat. Hon oroar sig för vad som väntar. Eva har flyttat, sagt upp lägenheten och om några månader måste de flytta igen. Vart vet de ännu inte.

Nu ligger spår-vagnshållplatsen 100 meter från huset. Hur ska hon kunna röra sig utanför hemmet om nästa lägenhet ligger längre bort?

”I sex år levde vi i oro. Varje dag, varje timme och varje minut. Jag kände mig inte som en människa.”

– Ali

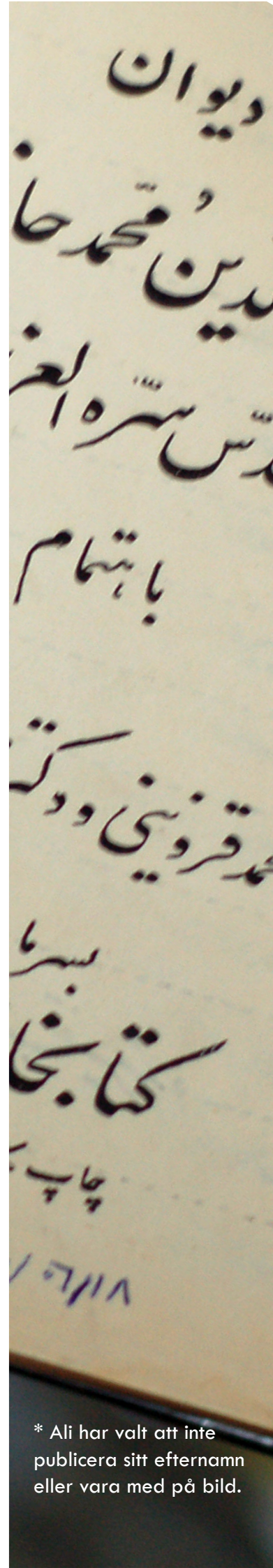
På samma gata som

Bajra och Schkelzen bor Ali* med sin familj. Ali är 62 år och född i Iran.

Under de sex år som de väntade på uppehållstillstånd försörjde Ali sin fru och sina två barn genom att jobba svart. Ibland jobbade han på tre olika ställen under ett dygn, för 20-30 kronor i timmen. Klockan 03.30 började hans jobb på ett konditori. När han var färdig vid lunchtid skyndade han sig till en mataffär för några timmars arbete innan han gjorde sitt sista pass på en byggfirma. Många av arbetsuppgifterna var helt nya för honom. När han smög in i lägenheten vid midnatt var lägenheten tyst. Hans tonårsbarn och fru sov redan, liksom de hade gjort när han gick hemifrån tjugoen timmar tidigare.

I februari 2000 kom Ali och hans familj till Sverige. I februari 2006 fick de sitt uppehållstillstånd, under den tillfälliga lagen som släppte in 17 000 asylsökande under vintern 2005-2006.

– Februari är en speciell månad för mig, säger Ali och bjuder på persiska kakor av kikärtsmjöl och saffran.



* Ali har valt att inte publicera sitt efternamn eller vara med på bild.





“Min stora oro är vad som händer med Bajra och Schkelzen nu, vilket besked de får och var de ska bo härnäst.” säger Eva.



Bajra och Eva har kommit varandra mycket nära och skattar mycket ihop. "Det är viktigt att ha roligt och hålla hoppet uppe", säger Eva

Det är ett stilla hem. I sovrummet ligger Alis fru till sängs med migrän. Huvudvärken drogs hon med redan i Iran. Den har inte blivit bättre under de tio år de har befunnit sig i Sverige, varav sex år i ständigt oro.

De träffades på Tullverket, där båda arbetade som experter. Ekonomiskt sett hade de vad de behövde. När tid gavs läste Ali gärna böcker. Ibland åkte de till norra Iran för bad och rekreation. Men Ali var, och är, kritisk till det muslimska styre som råder i Iran. Därför fick han sparken vid den islamistiska revolutionen 1979.

– Iran är ett fascistiskt land, värre än andra diktaturer. De använder religion för att styra människor, till och med i deras egna hem.

Sedan revolutionen styrs Iran av en islamistisk regim som tillämpar sharialagar. Det gör det till exempel straffbart för kvinnor och män som inte är gifta att umgås, att spela viss sorts musik eller att gå utan slöja om du är kvinna. Iran tillämpar även dödsstraff mot homosexualitet, äktenskapsbrott och konvertering till andra religioner.

– Jag är väldigt trött på politik. Men man kan inte göra sig fri från sig själv. Jag tänker ständigt

på mina medmänniskor som är kvar i Iran. Det är en väldigt dålig situation där. Alla vill flytta, men de kan inte komma ut, säger Ali.

Alis svågrar och svärmor flyttade till Sverige redan på 80-talet. Ali och hand fru förstod att det var bäst för dem att göra likadant. 1984 ansökte de om visum. De fick vänta i 16 år innan de kunde lämna Iran.

Väl i Sverige fick familjen avslag på sina asylansökningar. Under tiden bodde de alla i ett litet rum hemma hos Alis svärmor.

– I sex år levde vi i oro. Varje dag, varje timme och varje minut. Vi visste inte om vi skulle behöva gömma oss. Jag vågade inte gå utomhus. När jag såg en polis blev jag livrädd för att de skulle ta

>> En siffra i systemet

>> Under 2009 avgjorde Migrationsverket 27 418 asylansökningar.

>> Av dem fick 7487 ett positivt besked.

>> 200 var fall där personerna tidigare varit gömda.

>> Åtta av dem var äldre än 64 år. Det främsta skälet till bifall var att hemlandet inte längre ville ta emot dem.



Schkelzen har levt mer än halva sitt liv i landsflykt. I dag är han 36 år. "Vi har blivit gamla under tiden" säger han.

mig. Jag kände mig inte som en människa.

Ali fick ont i magen och muskelvärk. Hans frus migrän förvärrades. De försökte att inte visa sin oro för barnen och uppmuntrade dem till att göra sitt bästa i skolan och inte tänka för mycket. De skulle fixa det. Ali var övertygad om att de till slut skulle få stanna.

– Jag visste att jag hade rätt. Sverige är känt för att respektera de mänskliga rättigheterna.

De letade upp en ny advokat som uppmuntrade dem till att ha tålamod och försöka igen ett år senare. Däremellan kom den tillfälliga lagen och de ansökte om asyl igen. Migrationsverket hävdade att den inte gällde dem, men i februari 2006 fick de ett brev.

– Jag ringde advokaten för att hon skulle förklara vad det stod och plötsligt ropade hon "grattis, grattis!" Vi hade fått vårt uppehållstillstånd.

Fyra år har gått sedan dess och tio år sedan Ali och hans fru, i dag 62 och 60 år, och deras två barn, 25 år och 24 år, kom till Sverige.

Ali försörjer familjen genom ett arbete på en firma som tillverkar och tvättar dukar. I en tid då många ungdomar är arbetslösa är han glad att

han har jobb, även om arbetet gör honom väldigt trött.

– Vi har förlorat mycket tid, den kan vi aldrig få tillbaka. Min tanke är inte fri och vårt liv är ännu inte normalt. Det hoppas jag att det kan bli när jag blir pensionär.

Ali längtar efter lugn och ro. Efter att få tid att läsa och lära sig bättre svenska. På nattduksbordet ligger en sagobok på svenska av HC Andersen och persisk poesi.

– Jag vill bara bli yngre. Tänker jag på åldrandet blir jag ännu tröttare. Man måste alltid kämpa och kämpa, hoppas och vara glad. Så det är det jag gör.

Eva Clarängen har flyttat. Bytt Bergsjön mot Hammarkullen. På dörren till den förra lägenheten satt lappar med tolv namn utöver hennes eget. Människor utan permanent boende som var skrivna där. Nu är det bara hon.

– Församlingen vet inte allt jag har för mig, då skulle de nog bli nervösa för min dåliga hälsa.

I tio år har hon arbetat som diakon och



hjälp människor utan bostad och papper.

– Jag har alltid haft ett stort engagemang för utsatta, eftersom jag själv växte upp i en adoptivfamilj och kom ut i livet något vingklippt.

Som socialarbetare var hon med och startade soppmässorna 1996 för hemlösa i Johanneskyrkan i Göteborg. Det var början för en hel verksamhet till hjälp för utslagna människor.

Eva uppmuntrades till att utbilda sig till diakon och hamnade så småningom i förorterna. Hon slogs av segregationen. Där andra skulle ha blivit skrämda av de oändliga behoven kände Eva fascination och sorg. Hon fick en tjänst i Bergsjöns församling och var med i arbetet för att öppna upp kyrkan.

– Om jag fick bestämma, vilket alla mina kollegor är glada att jag inte gör, skulle vi ha hela kyrkkällaren full på flyktingar. Jag vill hjälpa människor i deras hela livssituation, inte bara i en del.

Efter den devisen lever Eva fullt ut.

En dag hittade hon en albansk man utanför kyrkan som sov i rabatten. Hans öde drabbade

henne så hårt att hon hjälpte honom att få ett rum i samma hus som hon själv hade sin lägenhet i.

– Men han var sjuk av oro. Han märktes för mycket och polisen tog honom. Han har ringt mig från Albanien och bett mig om hjälp, men jag kan inte göra mer för honom.

Kort därefter flyttade en romsk man in i samma rum.

– Varje kväll när jag kom hem från jobbet behövde han prata om allt som oroade honom. Jag var ständigt på spänn och fick aldrig vila.

Eva lärde känna en makedonsk mamma med två barn som behövde boende. Hon fick tag i två små rum på nedersta våningen i sitt hus, utan egen toalett eller dusch. Familjen tittade ofta på tv eller lagade mat uppe hos Eva. För den elvaåriga dottern i familjen var det en mardröm varje gång hon skulle gå mellan duschen och rummet. I korridoren befann sig ofta människor som uppträdde skrämmande.

– Det var ohållbart. Men efter ett halvår fick de uppehållstillstånd.

Samma dag som familjen flyttade ut, ringde Schkelzen och behövde

någonstans att bo för sig och Bajra. Eva kände dem. Hon visste hur sjuk Bajra var och insåg att hon inte skulle kunna bo i ett rum utan egen toalett, dusch eller kök.

Driven av sin önskan att hjälpa och plågad av densamma beslöt Eva sig för att flytta ned i rummet och låta dem ta hennes trea.

– Många anser att min gräns är långt

borta eller obefintlig. Själv vet jag var jag har den. Jag passerade den där.

Efter flera år av aldrig sinande behov, både på jobbet och hemma, drabbades Eva så i höstas av ”den stora tröttheten”. Hon bestämde sig för att flytta bort från Bergsjön. Under tiden som kontrakten överlappar varandra

>> Asylprocessen

>> Ansökan om asyl eller uppehållstillstånd lämnas in till Migrationsverket.

>> Om ansökan avslås beslutas det även om en utvisning om personen finns i Sverige.

>> Beslutet kan överklagas till Migrationsverket, som omprövar beslutet. Om det står fast lämnas överklagandet vidare till en migrationsdomstol. Där är Migrationsverket den asylsökandes motpart. I de flesta asylfallen utses ett offentligt biträde av Migrationsverket.

>> Avslaget i migrationsdomstolen gäller i fyra år, därefter kan man ansöka om asyl igen. Under den tiden ska man vistas utanför landet. Många väljer att istället gömma sig.

bor Bajra och Schkelzen kvar i hennes lägenhet och Eva betalar dubbel hyra. Hon får stöd från en anonym givare och från organisationen ”Ingen människa är illegal”.

– Nu går jag bara 1 500 kronor back. Det klarar jag.

Eva har alltid varit väldigt social, men säger att hon har förändrats genom att arbeta och bo nära människor med så stora behov.

– Min dotter är rädd att jag lever i en ”överidentifikation”, att mitt liv bara består av flyktingar och problem.

Nu arbetar hon på att det glada i hennes liv ska få mer plats

– Jag hämtar mycket kraft i naturen och såg till att min nya lägenhet låg på bottenplan. Nu kan jag lukta på blommorna och spreta med tårna i gräset.

Genom mer vila hoppas hon att kraften kommer att återvända. Eva kommer inte att sluta att gripa in när hon ser ett behov där hon kan hjälpa, även om det blir på bekostnad av hennes integritet och hälsa.

– Många ser mig som självuppoffrande, men det kommer naturligt för mig. Jag får panik om jag inte får hjälpa andra människor. Det är min väg, min kallelse.

Vapnen lades ner i Kosovo 1999. Bajras hopp om att kunna återvända väcktes i samma stund. Hon var 53 år och ville åldras hemma. I sin lägenhet. Få fortsätta att måla om sina väggar var tredje månad och bjuda grannarna på pita och baklava. Inte behöva bo i ett främmande land, utan sitt språk och sitt nätverk. *Hon hade ju inte gjort någon något ont. Det var lugnt nu.*

Hon började tjata på de tyska myndigheterna om att få tillbaka sitt pass. De vägrade, sa att det var för farligt. Men Bajra hade bestämt sig. Hon skulle tillbaka. Efter att ha bönat och bett i ett halvår gick det igenom. Av de miljoner flyktingar som hade flytt kriget, var hon en av de första att återvända.

Redan från flygplanet såg hon en annorlunda

stad än den hon hade lämnat två år tidigare. Kriget hade gått hårt åt Djakovica. Många av de byggnader, gator och människor hon kände så

väl var borta.

Lägenheten var länsad.

Plundrarna hade inte ens lämnat elledningarna kvar i väggarna, i jakt på guld och pengar.

Staden har länge varit ett fäste för albanska nationalister.

Den albanska gerillagruppen

UCK som slogs för att frigöra Kosovo från Jugoslavien, hade utkämpat många strider i och omkring staden. De hade gjort sig kända för att utföra en etnisk rensning mot serber i Kosovo. Tusentals mördades, kidnappades, misshandlades och våldtogs under och efter kriget.

Nu var Bajra den enda serben i staden.

På tredje dagen var hon borta.

Barnen i Tyskland hörde ingenting från henne på flera månader. Till slut åkte hennes dotter ner för att leta efter Bajra. Hon fann henne hemma hos några vänner. Sjuk. Utan pass eller pengar. Läkarna ville inte ta emot henne när de hörde att hon talade serbiska. Till slut fann de en läkare som kunde ge henne lugnande medel.

– I två år var hon i ett riktigt dåligt skick. Hon kunde inte sova, bara skrek och grät, berättar Schkelzen.

Han kom ner till henne år 2000, efter att han hade blivit utvisad från Tyskland. Då hade han nyss fått en dotter med sin serbiska flickvän. En månad efter hans utvisning infördes en ny lag i Tyskland om att alla asylsökande som hade jobbat vitt i minst tre år skulle få uppehållstillstånd. Schkelzen hade jobbat vitt i åtta år. Även Bajra hade fått uppehållstillstånd i Tyskland om hon bara hade stannat lite längre till.

När Schkelzen skulle hämta Bajras papper på storköket i Djakovica där hon hade jobbat hela sitt

”Min dotter är rädd att jag lever i en ’överidentifikation’, att mitt liv bara består av flyktingar och problem.”

– Eva Clarängen

vuxna liv, var all information om henne raderad. Kollegorna som hon hade arbetat, skrattat och svettats jämsides med i 35 år, sa att de inte kände någon Bajra Ugljanin. För att hon var serb.

En ny fas av exilen började för Bajra och Schkelzen. I tre år levde de överallt och ingenstans, i Bosnien, Serbien, Montenegro.

– Vi försökte bara att överleva, säger Schkelzen.

År 2003 kom de till Sverige. Schkelzen först, med ett falskt pass som han hade köpt för 3 500 euro. Passet skickade han tillbaka så fort han kom in i Sverige. Hans foto skulle bytas ut mot nästa person som skulle fly tvärs över Europa. Fyra månader efter kom Bajra.

Schkelzen började läsa svenska på SFI, men hann inte gå mer än två veckor innan det första brevet från migrationsverket kom i februari 2004. Ett avslag. Överklagandet avsågs. När utvisningsbeslutet till sist kom i slutet av 2004 valde Bajra och Schkelzen att gömma sig. I över ett halvår gick Bajra inte utanför dörren, i rädsla och ångest för polisen.

Under den tillfälliga lagen vintern 2005-2006 ansökte de igen. Avslag direkt. Under asyltiden försämrades Bajras hjärta och hon genomgick en operation där hon fick en pacemaker.

Fram till oktober 2009 gömde de sig igen, i en etta tillsammans med en annan kvinna från

deras trakter. Polisen sökte efter dem flera gånger i lägenheten och de fick snabbt flytta för att inte bli satta i förvaret och utvisade. Det var så de hamnade hos Eva. Då hade de fyra åren gått sedan sista avslaget, den magiska gränsen då man får göra en ny ansökan. Det är det beslutet de väntar på nu.

– Vi lever som styrda av en fjärrkontroll och måste hela tiden anpassa oss. Vi tillhör ingenting. Vi är riktiga flyktingar, säger Schkelzen.

På flykt, ja. Men inte flyktingar i juridisk mening. I så fall hade deras chanser att få stanna i Sverige varit mycket större. Enligt migrationsverket är det inget problem för Bajra och Schkelzen att återvända till Balkan. *Det är ju inte krig.* Enligt Schkelzen är det som Auschwitz om du som Bajra tillhör en minoritet.

Efter 13 år på flykt vill Bajra bara ha ett normalt liv. Uppehållstillstånd. Att kunna hälsa på de andra barnen. En egen lägenhet. Och att det inte blir krig.

– Mamma, det här är Sverige. Här blir det inte krig.

– Det vet man aldrig. ■

Zandra Erikshed

